

ÍTÉLETNAPIG

SZAKONYI KÁROLY EGYFELVONÁSOSA A TELEVÍZIÓBAN

Ha ór és őrzött kapcsolatáról ez az egyfelvonásos többet mond, mint azt a sokszor, sőt egyre többször megírt megfigyelést, hogy ők ketten úgy függnek özsze, mint két láncszem s voltaképpen egymás foglyai, olyannyira, hogy a szerepük akár föl is cserélhető és maguk se tudják már, melyikük az őrzött, melyikük az ór — mondom, ha ennél több ez az egyfelvonásos, talán nem is vehető észre rajta, hogy nem is egyfelvonásos. Hogy ál-egyfelvonásos. Vagy úgy egyfelvonásos csak, ahogyan a televízió bármire, amit egyfolytában ad, ráfoghathatja, hogy egyfelvonásos. Még a húsz-nemtudomhányrészes Forsythe Sagát is nevez-

hette volna egyfelvonásosnak, ha egyvégtiben vetíti.

Ez a kis és ritka drámai műfaj ugyanis nem arról nevezetes, hogy rövid, hanem attól rövid, ritka és drámai, hogy szoros. Hogy szorosan szerkesztett, hogy szorosan fogalmazott, hogy a mondanója lényegére szorítkozik, hogy megszorítja az ember gondolatát, a torkát, ha úgy tetszik, kiszorítja belőle a nevetést. Az egyfelvonásos dráma, az egyfelvonásos tragédia vagy komédia vagy tragikomédia sűrített műfaj. Egy köbcentijébe sok köbméter zsúfolódik, szinte tūhegynyi felületen tömörül, ezért nyomalkorát, ezért üt akkorát, ezért fut olyan

mélyre. Ilyen szigorú egyfelvonásos, ha kevés, de ma is van, magyar is van, — hogy csak a jegyjavát, a remekét mondjam például: Hubay Miklós C'est la guerre-je vagy Magnificat-ja.

Szakonyi Károly műve, az Ítéletnapig, sem az egyfelvonásosok műfajába nem tartozik, sem a remeklések sorába. Egyhelyen játszódik ugyan — noha a rendező Várkonyi Zoltán és a díszlettervező Drégely László bizonytalanságban hagyja a nézőt, hogy ez a helyszín micsoda, cella-e vagy szereény kényelemben tartott hónaposszoba-e? És amilyen bizonytalan a színhely, olyan elmosódó a cselekmény játékidéje is. Egy hónap, egy év.

Páger Antal és Garas Dezső

KISKIRÁLYOK

tíz, egy emberöltő? Mennyi? Addig tart, amíg a Forsythe Saga generációinak élete, vagy csak addig, amíg Zrínyi és Frangepán itéletideje a siralomházban? Nem tudni. Csak annyi bizonyos, hogy bármennyi időt tölt együtt ör és őrzött, az utolsó pillanat kivételével, nincs közöttük valódi *dramai* kapcsolat, csak hol nyűgösebb, hol derűsebb *együttélés*. Ebben a túl-általánosított, tárgyyszerűtlen *összezárt* világban csak életképek teremnek, mint egy umott házasságban, de nem *dramai* szembefordulások s a két ember között nem alakul ki ör és őrzöttnek, gyilkosnak és áldozatnak, hóhérnak és kivégzendőnek az a *baljós, végzetesen kacér viszonya*, amiről *dramát, egyfelvonásosat vagy többfelvonásosat, tragikusát, komikusát vagy tragikomikusát* írni érdemes.

Az író *dramai* tehetősége csak az utolsó pillanatban villan fel — addig csak a jó dialógusalképző képessége. Ez az utolsó pillanat, mikor az ör kénytelen agyonlőni a foglyát, ad módot a két színésznek, Páger Antalnak és Garas Dezsőnek, egyes társalgásnál erősebb, feszültebb színészi kifejezésre. Ez az a pillanat, amikor a két színész megfogalmazhatja egy-egy gesztussal, tekintettel, magatartással kettejük *dramai* kapcsolatát. Azt, hogy ők ketten nem egyszerű lakótársak, hálótársak, ultimátumok, hálótársak, ultimátumok végzetesen egymásra utalt embertársak.

MÁTRAI-BETEGH BÉLA

„Irodalmunkban Heltai mutatta meg leginkább meggyőzően, hogy a művészi könnyűség nem jelent súlytalanságot, s derűs mosollyal is lehet komoly dolgokat mondani.” — írta Schöpflin Aladár több mint harminc évvel ezelőtt. A különös és szerezetreméltó *panoptikum*, amely Párizsban a Rue de Constantinople 75 szám alatt, a Family Hotelben és környékén található, s hősei: Mák István alanyi költő és a Krajcáros Igazság éhenkötő párizsi levelezője, valamint VII. Emánuel cirill trónkövetelő és társaik — az olvasók nemzedékeinek régi is-

merősei. Heltai a *Tollforgatók* címen ismert kisregényciklusának budapesti bohémvilága után, a *Kiskirályok*-ban már a korabeli európai „nagybohémek” irónikus és ellenállhatatlanul mulatságos képét rajzolta föl. Az író szelíd humora, könnyeden csevegő hangvétele mögött ezekben a regényekben már ott a gyilkos politikai szatíra indulata; az operett-orosz trónja körüli képtelen bonyodalmak háttérében a nagypolitika szennyesére is fény vetül. E mulatságos kisregények a korszak magyar irodalmának legátütőbb erejű politikai persziflázai.

Ernyei Béla, Drahotá Andrea és Balázsovits Lajos

Jelenet a filmből

Heltai „könnyű” művei azonban — akárcsak Karinthy, de akár Rejtő regényei is — a jelek szerint rendre túl kemény diónak bizonyulnak a filmes és televíziós feldolgozók számára. Több-rétegű, bölcs humorának valódi mélységei vaia-hogy mindig elillannak a könyv lapjaitól a film-szalagig vezető zezugos úton, s a végén a vász-non vagy a képernyőn rendszerint nem marad más, mint a fordulatos story, s néhány csillogó-an szellemes dialógus. Úgy látszik, még olyan-kor is, ha a feldolgozók olyannyira hűségesek az eredeti írásokhoz, mint ezúttal Görgey Gábor forгатókönyvíró és Horváth Ádám rendező. Szinte szóról szóra igye-keztek átmenteni a kép-ernyőre a két kisre-génynt, nem riadva visz-sza az író legfontosabb narratív-kommentáló mondatainak egyszerű

felolvasatásától sem; a különös történet mulat-ságos figuráinak életre-keltésére pedig legnép-szerűbb színészeink szí-ne-javát vonultatták fel. Balázsovits Lajostól Er-nyei Bélán, Drahota Andreán, Várkonyi Zoi-tánon, Komlós Jucin, Agárdi Gáboron át Ben-kő Gyuláig, s még az epizód szerepekben is olyan kiválóságokat sze-repeltettek, mint Gre-guss Zoltán, Márkus László, Bozóky István, Némethy Ferenc, Mikló-sy György és mások. Akik valamennyien — akárcsak Nagy József operatőr — egytől-egy-ig konkrét, lelkiismeret-es munkát végeztek. (Bár a figurák megfor-málásában meg sem pró-báltak túllépni a vidám tévéjátékokból megszo-kott, átlagos karikatúra-ábrázolásmódon.)

Miért tetszett mégis színtelenebbnek, jelen-

téltelenebbnek, avit-tabbnak ez a kétrészes tévéfilm, mint a ma is csillogóan okos és ele-ven Heltai-regények? Talán mert alkotói tú-lontúl hűségesek marad-tak az eredetihez; meg sem próbálták valóban mai, filmes — vagy té-vés — eszközökkel ki-bontani vagy jelezni azokat a mélyebb gon-dolatokat, azokat a „de-rűs mosollyal elmondott komoly dolgokat”, ame-lyek e hatvan évvel ez-előtt írott kisregények-ben napjaink nemzetköz-i politikájának egyné-mely machinációra is érvényesek. E több mint kétórás, kellemesen és tehetségesen szórakozta-tó film alighanem ezért nem bizonyíthatta meg-győzően Schöpflin igaz-zát: hogy „a művészi könnyűség nem jelent súlytalanságot”.

ZSUGÁN ISTVÁN